

شماره: ۲۹۲۴/هـ

تاریخ: ۱۳۸۱/۸/۲۳

«بسمه تعالی»

جهت اطلاع کلیه مدیران عامل بانکهای دولتی و غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی از سال گردید

همانطوریکه استحضار دارند؛

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، تمامی نهادهای جامعه اسلامی دستخوش تحولات عمیق و گسترده‌ای گردیدند. نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان مهمترین رکن اقتصادی کشور از این تحولات بی‌بهره نمانده و هم سو با سایر بخشهای جامعه تحولات بنیادینی را تجربه نمود که نقطه عطف آن در استقرار نظام یک پارچه بانکداری بدون ربا متبلور است. همزمان با این تحولات، صنعت بانکداری در فراسوی مرزهای کشور، با آهنگی شتابناک حرکتی عظیم را به سمت افقهای نوین آغاز نمود. بانکداری مدرن امروز به واسطه پیشرفت فنون جدید بانکداری، بهره‌مندی از قابلیت رایانه‌ها و استفاده وسیع از الکترونیک، ظهور ابزارهای نوین بانکی، گسترش آن به فراسوی مرزهای کشورها، ظهور ابزارهای مشتقه، وضع محدودیتهای جدی و سنگین برای فعالیت بانکهای خارجی در کشورهای پیشرفته و ... به مرحله‌ای رسیده است که دیگر در قالبهای کهن و غیرقابل انعطاف نمی‌گنجد و تنفس و ادامه حیات آن نیازمند کالبدی جدید و پویا می‌باشد.

این مهم از دید زمامداران هیچ کشوری پوشیده نمانده و عموم کشورهای پیشرفته و در حال توسعه به سرعت در حال بازنگری صنعت بانکداری خود می‌باشند. فصل مشترک این بازنگری بیش از هر چیز حول محور تغییر نگرش نسبت به نحوه نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری و اتکاء به مقررات احتیاطی (Prudential Regulations) دور می‌زند. دنیای بانکداری نوین اکنون پا به عرصه‌ای رقابتی نهاده است که در آن "ریسک و مدیریت ریسک" هسته اصلی را تشکیل می‌دهد. امروزه سیاست بانکهای مرکزی دنیا نیز همراه با این موج پیشرو متحول شده و به آرامی از نظارت انطباقی (Compliance) به سوی نظارت مبتنی بر ریسک

(Risk Based Supervision) در حرکت است که صدور مقررات احتیاطی در کشورهای مختلف را می‌توان ثمره این حرکت دانست.

در این راستا، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان مرجع نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری در صدد است به منظور همگامی با معیارهای علمی جهانی، ارتقاء سطح کیفی نظام بانکی و افزایش کارائی و بهره‌وری، به تدریج و با همکاری بانکها و موسسات اعتباری کشور، تغییرات بنیادینی در بخش نظارت و در مجموعه مقررات بانکی به عمل آورد. بدین منظور علاوه بر تدوین و تصویب یک مجموعه از مقررات احتیاطی، در شیوه‌های نظارتی نیز تجدیدنظر خواهد شد و از شیوه نظارت حضوری و غیرحضوری با تکیه بر محور کنترل ریسک بهره‌گیری می‌شود. نحوه جمع‌آوری اطلاعات از بانک، سیستم‌های گزارش‌دهی بانکها به بانک مرکزی، هماهنگی با مدیران ارشد بانکها، و پیشگیری‌ها و اقدامات اصلاحی در قدمهای بعدی منظور شده است. نظارت در معنای جدید را باید در بدو امر همکاری با مدیران بانکها و موسسات اعتباری برای رسیدن به اهداف غایی بانکها در کشور دانست به نحویکه بانکها و موسسات اعتباری در فضایی مناسب، بدون دغدغه و با رقابت سالم به فعالیت بپردازند.

امید است بانکها و موسسات اعتباری با درک اهمیت موضوع و توجه جدی به این مهم، بانک مرکزی را در این رسالت خطیر یاری رسانند. بدین منظور به پیوست اولین سری از مجموعه مقررات احتیاطی تحت عنوان تعریف سرمایه پایه و کفایت سرمایه به آن بانک ارسال می‌گردد. بخش نظارت بانک مرکزی انتظار دارد مقامات محترم و کارشناسان ارجمند آن بانک موضوع را از جهات مختلف مورد بررسی قرار داده و با دیدگاههای کارشناسانه خود به این بانک یاری رسانند. خواهشمند است به منظور هماهنگی امور دستور فرمائید نظرات اصلاحی آنبانک حداکثر تا پانزدهم آذرماه سالجاری به این بانک ارسال گردد. قابل ذکر است بزودی سایر مقررات احتیاطی تحت عناوین طبقه‌بندی دارائیهها، ذخیره‌گیری مطالبات، کنترلهای داخلی، تسهیلات کلان، تسهیلات مرتبط، مشارکت و سرمایه‌گذاریهها، وضعیت باز ارزی و ریسک کشوری جهت استفاده از نظرات آن بانک ارسال خواهدشد. /ص

محسن نوربخش

بسمه تعالی

مقررات مربوط به سرمایه پایه

برای کلیه منظوره‌های نظارتی سرمایه بانک به نحوی که در زیر تعریف می‌شود محاسبه شده و در کلیه مواردی که برای آنها مقررات احتیاطی تدوین شده است از مفهوم سرمایه به ترتیب زیر استفاده می‌شود:

ماده ۱ - تعریف سرمایه پایه:

سرمایه بانک‌ها و موسسات اعتباری، حاصل جمع سرمایه اصلی (طبق تعریف ارائه شده در ماده ۲) و سرمایه تکمیلی (طبق تعریف ارائه شده در ماده ۳) پس از انجام کسورات لازم (طبق توضیحات ارائه شده در ماده ۴) است.^۱

ماده ۲ - تعریف سرمایه درجه یک:

۱-۲- ارقام تشکیل دهنده سرمایه درجه یک عبارتند از:

- سرمایه پرداخت شده؛
 - اندوخته قانونی؛
 - سایر اندوخته‌ها (به جز اندوخته ذخیره تجدید ارزیابی داراییهای ثابت و سهام متعلق به بانک)؛
 - صرف سهام؛
 - سود انباشته؛
- سود سال جاری (در صورت تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران)؛

(۱) اقلامی که در حال حاضر در دفاتر مالی بانکها وجود ندارد ولی در این مقررات به آنها اشاره شده است به منظور ارائه مقرراتی تا حد ممکن جامع ارائه شده‌اند و ممکن است در آینده مورد استفاده داشته باشند.

۲-۲- کسورات از سرمایه درجه یک:

اقدام ذیل باید از سرمایه درجه یک کسر گردد.

- داراییهای نامشهود (برحسب خالص ارزش دفتری):
- زیان انباشته؛
- سایر مواردی که در آینده توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعیین و ابلاغ خواهد شد.

ماده ۳ - تعریف سرمایه تکمیلی:

اقدام زیر را می توان بعنوان سرمایه تکمیلی منظور نمود^۱:

۱-۳- ذخایر مطالبات مشکوک الوصول عمومی:

این ذخایر باید از نظر کیفیت، ویژگی اندوخته های سرمایه ای افشاء شده بانک را دارا باشند. صرفنظر از لزوم تایید این ذخایر توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حداکثر میزان قابل قبول برای اهداف این مقررات، ۱/۲۵ درصد داراییهای موزون شده برحسب ریسک (طبق ضوابط مندرج در مقررات مربوط به کفایت سرمایه) می باشد.

۲-۳- اندوخته / ذخیره تجدید ارزیابی:

این ذخایر، حاصل تجدید ارزیابی داراییهای ثابت بانک و موسسات اعتباری است که پس از طی مراحل قانونی بعنوان اندوخته تجدید ارزیابی در دفاتر بانک منعکس شده یا مستقیماً به حساب سرمایه پرداخت شده اضافه شده است.

۱- اقلامی را که می توان بعنوان سرمایه تکمیلی تلقی کرد باید دارای ویژگیهای زیر باشند:

الف) بلندمدت باشند (حداقل ۵ سال تا سررسید آنها مانده باشد)،

ب) ویژگی سهام را از نظر مسئولیت صاحبان سهام دارا باشند، به عبارت دیگر در زمان ورشکستگی یا انحلال بانک اولویت پرداخت (همچون بستانکاران و سپرده گذاران حسابهای جاری) نداشته باشند.

ج) به یک دارایی مشخص بانک وابسته نباشند.

۳-۳- اندوخته ناشی از تجدید ارزیابی سهام

این اندوخته که از محل مابه‌التفاوت بین قیمت تمام شده و قیمت تجدید ارزیابی سهام متعلق به بانکها و موسسات اعتباری حاصل می‌شود در صورتی قابل استفاده در سرمایه درجه دو می‌باشد که حداقل ۵۵ درصد از مابه‌التفاوت مزبور کاهش داده شود.^۳

۳-۴- سایر اقلامی که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعیین می‌گردد.

ماده ۴- کسورات از مجموع سرمایه درجه یک و درجه دو:

در مواردی که بانکها و موسسات اعتباری در بانکها و موسسات اعتباری دیگر سرمایه‌گذاری می‌کنند لازم است اقلام ذیل از مجموع سرمایه اصلی و سرمایه تکمیلی کسر شود.

- ۱-۴- سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تابعه مالی و بانکی که حسابهای آنها با شرکت اصلی (مادر) تلفیق نشده است.
- ۲-۴- سرمایه‌گذاری در سایر بانکها و موسسات مالی (با صلاحدید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران).

ماده ۵- سایر محدودیتها

مجموع سرمایه درجه دو، حداکثر می‌تواند معادل سرمایه درجه یک باشد و مبلغ مازاد در سرمایه پایه منظور نمی‌شود.

(۲) ۵۵ درصد کاهش در مابه‌التفاوت مزبور به دلیل نوسان قیمت سهام و احتمال کاهش در قیمت تجدید ارزیابی می‌باشد.

بسمه تعالی

مقررات مربوط به کفایت سرمایه

باتوجه به قانون پولی و بانکی کشور در رابطه با تفویض اختیار به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای مداخله و نظارت بر مسائل بانکی و پولی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باهدف اداره مناسب نظام بانکی، نسبت‌هایی راتعیین می‌کند که کلیه بانکها و موسسات اعتباری به منظور حصول اطمینان از نقدینگی و توانایی پرداخت بدهی خود، موظف به رعایت آنها می‌باشند.

کفایت سرمایه مناسب، بویژه، مبنای هر سیستم بانکی سالم است. کارکرد اصلی این نسبت حمایت بانک در برابر زیانهای غیرمنتظره و نیز حمایت از سپرده‌گذاران و اعتباردهندگان است. بدلیل حفاظی که این نسبت در برابر زیانهای وارده، ایجاد می‌کند، نگهداری سرمایه کافی منبع اصلی اعتماد عمومی به بانکها بطور اخص و سیستم بانکی بطور اعم است.

ماده ۱ - تعریف نسبت کفایت سرمایه

نسبت کفایت سرمایه حاصل تقسیم سرمایه پایه (طبق تعریف ارائه شده در مقررات مربوط به سرمایه پایه) به مجموع داراییهای موزون شده با ضرایب ریسک برحسب درصد (طبق تعریف ارائه شده در ماده ۵ مقررات حاضر) می‌باشد.

ماده ۲ - طبقه‌بندی ریسک برحسب مناطق جغرافیایی

از نظر این مقررات مناطق جغرافیایی جهان به دو گروه ذیل طبقه‌بندی می‌شوند:

- گروه الف

- گروه ب

- "گروه الف"، شامل کشورهای عضو سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه (OECD)، کشورهایی که تحت ترتیبات عمومی صندوق بین‌المللی پول با موسسه یاد شده اقدام به عقد قرارداد عمومی استقراض نموده‌اند، و کشورهایی که در پنج سال گذشته بدهیهای ارزی دولتی خود را استمهال نکرده باشند، می‌باشند.

- "گروه ب"، شامل سایر کشورها می‌گردد.

- بانکها و موسسات اعتباری مستقر در گروه الف عبارت از بانکها و موسسات اعتباری هستند که در کشورهای گروه الف به ثبت رسیده‌اند و شامل شعب این بانکها در سایر کشورها نیز می‌شود.

- بانکها و موسسات اعتباری مستقر در گروه ب عبارت از بانکها و موسسات اعتباری هستند که در کشورهای گروه ب به ثبت رسیده‌اند و شامل شعب این بانکها در سایر کشورها نیز می‌شود.

ماده ۳ - حداقل نسبت کفایت سرمایه

حداقل نسبت کفایت سرمایه توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعیین می‌شود. این نسبت می‌تواند برای بانکهای مختلف متفاوت باشد.

ماده ۴ - ارسال اطلاعات

بانکها و موسسات اعتباری موظفند هر سه ماه یکبار (حداکثر تا دو هفته پس از هر سه ماهه) نسبت مذکور را به ترتیبی که بانک مرکزی تعیین می‌کند به این بانک گزارش نمایند.

ماده ۵ - ضرایب ریسک

کلیه اقلام داراییهای بانکها و موسسات اعتباری اعم از اقلام بالای خط و اقلام زیرخط ترازنامه باید برحسب ریسک مربوطه به طریقی که در این مقررات تعریف شده است، موزون شوند.

اقلام زیرخط ترازنامه علاوه بر اینکه مشمول ضرایب ریسک طبقات مختلف دارایی (بندهای فرعی ۱-۵ ذیل) می‌گردند، باید بر مبنای ضریب دیگری (که در بند فرعی ۲-۵ تعریف شده) نیز تعدیل شوند. طبقات مختلف دارایی برحسب اوزان ریسک ۰٪، ۲۰٪، ۵۰٪ و ۱۰۰٪ به شرح ذیل موزون می‌شوند.

۱-۵-۱- ارقام بالای خط

۱-۱-۵- دارائیهای مشمول ضریب ریسک صفر درصد

- وجوه نقد (صندوق، اسکناس و نقود بیگانه، طلا و نقره).
- مطالبات^۱ از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران^۲.
- تسهیلات اعطایی به دولت و تسهیلاتی که توسط دولت جمهوری اسلامی ایران تضمین شده باشد.
- مطالبات از بانکهای مرکزی و مطالباتی که توسط بانکهای مرکزی کشورهای منطقه الف صریحاً تضمین شده باشد.
- مطالبات از دولتهای مرکزی و بانکهای مرکزی کشورهای منطقه ب برحسب پول ملی وام‌گیرنده.
- مطالبات از وام‌گیرندگان کشورهای منطقه ب که صریحاً توسط دولت مرکزی یا بانک مرکزی همان کشور تضمین شده باشد و به پول ملی همان کشور پرداخت شده باشد.
- مطالباتی که وثیقه آنها بطور کامل اوراق بهاداری است که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و یا دولتهای مرکزی و بانکهای مرکزی کشورهای منطقه الف صادر گردیده است.

(۱) منظور از "مطالبات" در این مقررات کلیه موارد از قبیل تسهیلات اعطایی، سپرده‌گذاری و موارد مشابه می‌باشد.
(۲) شامل سپرده قانونی، حساب جاری نزد بانک مرکزی و سایر موارد مشابه است.

- اوراق بهاداری که توسط دولت و یا بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران منتشر گردیده است.

- اوراق بهاداری که توسط دولتهای مرکزی با بانکهای مرکزی و همچنین دولتهای منطقه‌ای کشورهای منطقه الف منتشر شده باشد.

- اوراق بهاداری که توسط دولتهای مرکزی یا بانکهای مرکزی کشورهای منطقه ب منتشر گردیده است.

۲-۱-۵- دارائیهای مشمول ضریب ریسک ۲۰ درصد:

- وجوه در راه.

- مطالبات از بانکها و موسسات اعتباری داخلی و یا مطالباتی که توسط بانکها و موسسات اعتباری داخلی تضمین شده است.

- مطالبات از یا مطالباتی که صریحاً توسط بانکها و موسسات اعتباری مستقر در کشورهای منطقه ب تضمین شده باشد.

- مطالبات از یا مطالباتی که صریحاً توسط دولتهای منطقه‌ای و محلی کشورهای منطقه الف تضمین شده باشد.

- مطالباتی که توسط بانکها و موسسات اعتباری مستقر در منطقه ب تضمین شده و حداکثر یکسال به سررسید آنها باقی مانده باشد.

- مطالبات از بانکهای توسعه‌ای چند جانبه و مطالباتی که توسط این بانکها تضمین شده است. (مطابق فهرست پیوست).

- داراییهایی که وثیقه آنها اوراق بهاداری است که توسط بانکهای توسعه‌ای چندجانبه که در ضمیمه آمده است، صادر شده است.

- اوراق بهاداری که توسط دولتهای محلی و منطقه‌ای کشورهای منطقه الف صادر شده است.

- حساب بین بانکها.

- خالص حسابهای داخلی (شعب، مرکز، پرداخت چکهای صادره بانک و سایر بانکها).

۳-۱-۵- دارائیهای مشمول ضریب ریسک ۵۰ درصد

- تسهیلات مسکن.
- تسهیلاتی که به وثیقه واحدهای مسکونی پرداخت شده است مشروط به اینکه واحد مسکونی به طور کامل در رهن بانک قرار گرفته باشد.

۴-۱-۵- دارائیهای مشمول ضریب ریسک ۱۰۰ درصد:

- مطالبات از نهادهای عمومی غیردولتی (شهرداریها، سازمان تامین اجتماعی و ...).
- سایر مطالبات از بخش خصوصی (به غیر از مطالبات اشاره شده در فوق).
- مطالبات از شرکتها و موسسات دولتی.
- مطالبات سررسید گذشته و معوق اعم از دولتی و غیردولتی و وامهای قدیم.
- سرمایه‌گذاریها و مشارکتها (سرمایه‌گذاری مستقیم، مشارکت حقوقی اعم از دولتی و خصوصی، سهام و مشارکت‌های خارجی).
- کالاهای معاملات سلف، انبارکل، وثایق تملیکی، اموال خریداری شده برای فروش اقساطی یا اجاره بشرط تملیک.
- بدهکاران بابت اعتبارات اسنادی پرداخت شده/ضمانت‌های پرداخت شده.
- مطالبات از دولتهای مرکزی با بانکهای مرکزی کشورهای منطقه ب در مواقعی که مبلغ پرداخت شده به آنها به ارزی غیر از پول ملی آن کشور انجام شده است.
- مطالبات از دولتهای محلی و منطقه‌ای کشورهای منطقه ب.
- مطالبات از بانکها و موسسات اعتباری کشورهای منطقه ب در صورتیکه یکسال یا بیشتر به سررسید آنها مانده باشد.
- دارائیهای ثابت.
- بدهکاران موقت.

- سایر داراییهایی را که نمی‌توان در طبقات ۱-۱-۵ الی ۳-۱-۵ فوق جای داد.

۲-۵- ارقام زیر خط:

همانطور که در ماده ۵ توضیح داده شد، داراییهای موزون شده برحسب ریسک برای ارقام زیر خط از طریق اعمال یک ضریب تبدیل تعیین می‌شود. ضریب تبدیل باید برای هر قلم ارقام زیر خط به شرح ذیل اعمال شود.

۱-۲-۵- تعهدات مشمول ضریب تبدیل صفر درصد:

- تعهداتی که بدون قید و شرط قابل فسخ بوده، سررسید آنها کمتر از یکسال است.

- تعهدات مربوط به اعتبارات اسنادی که پرداخت ارز آن توسط بانک مرکزی انجام می‌شود.

۲-۲-۵- ضریب تبدیل ۲۰ درصد:

- اعتبارات اسنادی که صادر یا تایید شده و کالای موضوع آن وثیقه اعتبار است پس از کسر مبلغ پیش‌دریافت از مشتریان.

- ضمانتنامه‌های ریالی یا ارزی که کمتر از یکسال به سررسید آن باقی مانده باشد.

۳-۲-۵- ضریب تبدیل ۵۰ درصد:

- اعتبارات اسنادی که صادر و یا تایید شده و کالای موضوع آن وثیقه نیست پس از کسر مبلغ پیش‌دریافت از مشتریان.

- ضمانت‌نامه‌های ریالی یا ارزی که یکسال یا بیشتر به سررسید آن مانده باشد.

- تعهدات بابت قراردادهای منعقدہ معاملات.

- تضمین اوراق مشارکت صادره توسط شرکتهای.

۴-۲-۵- ضریب تبدیل ۱۰۰ درصد:

- ظهرنویسی بروات.

- سایر تعهدات.

ماده ۷- محاسبه نسبت کفایت سرمایه

جمع ارقام زیر خط (پس از اعمال ضرایب یاد شده در فوق) و ارقام بالای خط (پس از اعمال ضرایب ریسک)، مخرج کسر در محاسبه نسبت کفایت سرمایه را به دست می‌دهد، صورت کسر نیز براساس ضوابط مندرج در "مقررات مربوط به سرمایه پایه" محاسبه می‌شود.

سرمایه پایه

نسبت کفایت سرمایه = $\frac{\text{سرمایه پایه}}{\text{ارقام بالای خط (ضریب ریسک) + ارقام زیر خط (ضریب تبدیل) (ضریب ریسک)}}$

ماده ۸- اجرای مقررات

اجرای ضوابط مندرج در این مقررات از تاریخ ۱۳۸۲/۱/۱ به مرحله اجرا در می‌آید و به بانکها و موسسات اعتباری اجازه داده می‌شود حداکثر تا پایان سال ۱۳۸۲ خود را با مقررات حاضر تطبیق دهند.

ضمیمه:

فهرست بانکهای توسعه‌ای چند جانبه که در ماده ۶ مقررات نسبت توانایی پرداخت

بدهی (نسبت کفایت سرمایه) به آن اشاره شده است:

- بانک جهانی IBRD و وابسته‌های آن.
- بانک توسعه آسیایی.
- بانک توسعه آفریقایی.
- بانک سرمایه‌گذاری اروپایی.
- بانک اروپایی ترمیم و توسعه.
- بانک توسعه اسلامی.
- صندوق اوپک برای توسعه بین‌المللی.
- صندوق عرب برای توسعه اجتماعی و اقتصادی.
- صندوق پولی عرب.
- بانک عرب برای توسعه اقتصادی در آفریقا.
- بانک توسعه نیمکره غربی (کارائیب).
- بانک سرمایه‌گذاری نوردیک.^۶

۶) Nordic Investment Bank